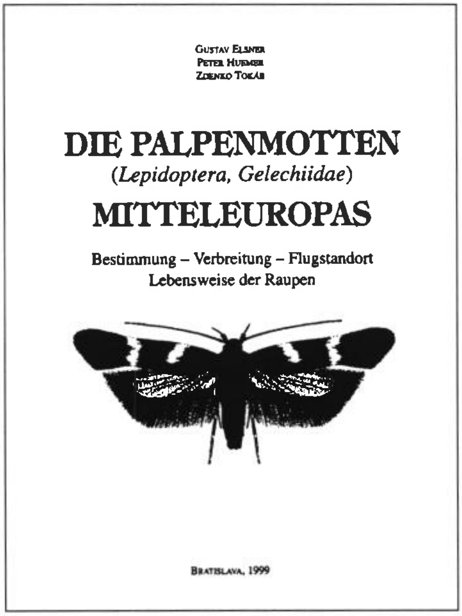
Två nya böcker om stävmalar (gelechiider)

Elsner, G., Huemer, P. & Tokár, Z. 1999. *Die Palpenmotten (Lepidoptera, Gelechiidae) Mitteleuropas*. Bratislava. 208 sidor, 28 färgplanscher, 85 svartvita genitalplanscher. Format 23 x 17 cm. Bunden. ISBN 80-967540-5-X. Kan köpas från Apollo Books, Kirkeby Sand 19, DK-5771 Stenstrup, Danmark. Pris 360 danska kronor.

Stävmalarna har fått sitt namn efter formen på bakvingarna, som i de flesta fall liknar fören på ett fartyg. Många av släktena inom denna familj innehåller arter, som inte lätt kan bestämmas. I Sverige har vi till nöds kunnat använda oss av Benanders skrift om familjen Gelechiidae från 1928 inom serien Svensk Insektfauna, men detta arbete är nu hopplöst föråldrat. Annars har vi, liksom andra europeiska entomologer, länge hänvisats till gängse bestämningslitteratur av allmän karaktär.

Under senare decennier har dock flera betydelsefulla arbeten producerats och flera släkten har fått en modern och noggrann revision. Det här anmälda arbetet kan sägas vara frukten av flera specialisters mödosamma arbete att granska typer, utreda arternas biologi och utbredning, m.m.

Som titeln anger behandlar boken Centraleuropas arter, inalles 359 stycken. Med Centraleuropa avses här Tyskland, Polen, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Österrike, Schweiz och Slovenien. Men även närgränsande områdens arter kan ibland omnämnas. Boken är skriven på tyska.

Efter en kort inledning med påföljande art- och värdväxtlista behandlas arterna i systematisk ordning. Med löpnummer 1-359 och med gällande namn som rubrik beskrivs arterna under i allmänhet tre underrubriker, 'Biologie', 'Habitat' och 'Verbreitung'. Inte sällan finns också ett 'Bemerkung', där bl.a. taxonomiska eller nomenklatoriska detaljer redovisas. Texten är kort och bara det nödvändigaste står omnämnt. Här redovisas typ av larvangrepp (i kodform), värdväxt(er), biotop och utbredning i det aktuella området samt totalutbredning. En för vetenskapen ny art tillhörande släktet *Chrysoesthia* beskrivs.

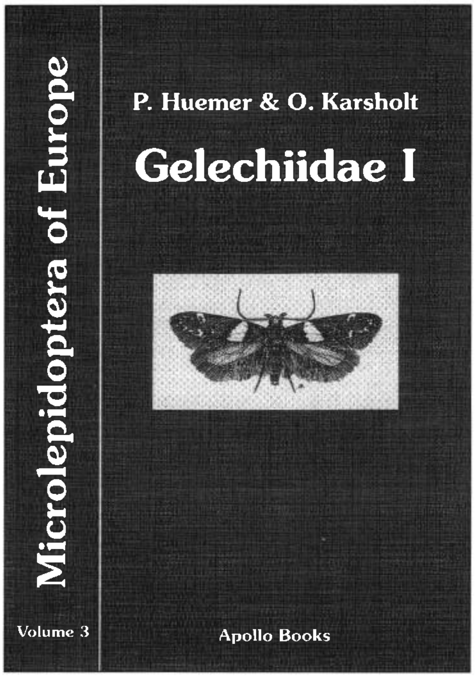
Bokens styrka är de utmärkta färgfotografierna av varje art i helbild, inte sällan med båda könen eller med olika morfer i både naturlig storlek och i uppförstoring, som är olika för olika arter så att varje bild får en ungefärlig standardstorlek på ca 4 cm. Det man uppskattar särskilt är att t.o.m. de starkt glänsande arterna saknar besvärande reflexer, vilket ibland kan ge egendomliga effekter på färg och teckningselement. Vissa bilder avviker påtagligt från vad man möter i Nordeuropa, men det bör ändå knappast leda till förväxling om genitalundersökning samtidigt företas.

Till hjälp vid bestämningen finns också tecknade genitalbilder av samtliga arter av båda könen, då de är kända. Bilderna visar genitalier oftast ventralt, ibland i 'utrullat' skick, andra åter lateralt, vilket kanske inte alltid är idealiskt, men det räcker för att tolka genitalbyggnaden och därmed nå en säker bestämning. Trängseln mellan hongenitalierna är stor men har också fördelen att det lättare går att jämföra många bilder i samma

uppslag.

Med den här boken kan även en nordeuropeisk småfjärilssamlare räddas ur brydsamma situationer. Endast 12 svenska arter (med arktisk och/eller östlig utbredning) saknas i boken. I väntan på att alla gelechiidbanden i serien Microlepidoptera of Europe (band I anmäls nedan) har kommit ut - och det lär dröja en tid - är verket varmt att rekommendera. Priset bör inte avskräcka och man får äntligen en modern bestämningsbok över de intressanta stävmalarna.

Huemer, P. & Karsholt, O. 1999. *Gelechiidae I. Microlepidoptera of Europe, Volume 3.* Apollo Books. 356 sidor, 14 färgplanscher, 47 textfigurer och 292 svartvita foton av genitalpreparat. Format 25 x 17 cm. Bunden. ISBN 87-88757-25-0. Kan köpas från Apollo Books, Kirkeby Sand 19, DK-5771 Stenstrup, Danmark. Pris 580 danska kronor.

I Europa är ca 630 kända arter inom släktet Gelechiidae (stävmalar) kända. Många grupper är taxonomiskt ytterst besvärliga och ett mödofyllt revisionsarbete väntar. Författarna till det här anmälda verket har i många år specialiserat sig på gelechiider och kan nu i ett första band av fyra i serien Microlepidoptera of Europe presentera sina och andras rön gällande arterna inom Teleiodini och Gelechiini. De högt ställda förväntningarna på detta första band har verkligen infriats. Det är ett synnerligen väl genomarbetat arbete som nu sett dagens ljus.

Bokens uppläggning följer ungefär de tidigare volymerna i serien och inleds således med 'Abstract' och 'Introduction'. Under den första rubriken omtalas, att 151 arter behandlas i boken, att 10 arter nybeskrivs och att 16 synonymer publiceras för första gången. Också en mängd nya kombinationer mellan släkt- och artnamn samt lektotyper redovisas.

I 'Introduction' berättas om tidigare forskning inom området, om insamlingsmetoder, genitalpreparering etc. Morfologin hos familjen presenteras och i illustrativa foton av genitalier utpekas de viktigaste delarna. Efter 'Systematics and classification' följer bestämningsnycklar till de aktuella släktena och före den egentliga behandlingen av arterna finns en artlista med alla synonymer.

Den systematiska delen innehåller en komplett redovisning av nomenklaturen hos de ingående släktena och arterna. Vidare beskrivs de karaktärer, som definierar respektive släkte, ofta åtföljda med ett foto av åttonde bakkroppssegmentet. Bokens släktindelning följer den nyligen utgivna The Lepidoptera of Europe (anmäld här i ET 1997/1) och avviker på vissa punkter från det som tidigare kunde ses i svenska kataloger.

Varje art beskrivs under fem eller ev. sex rubriker, 'Diagnosis' (med underrubrikerna 'Variation' och 'Similar species'), 'Male genitalia', 'Female genitalia', 'Distribution' och 'Biology'. Ofta avslutas behandlingen av en art med diverse information under 'Remarks'.

En tabellformad översikt över utbredningen i Europa avslutar textdelen och därefter följer 14 färgplanscher av utomordentligt hög kvalitet. Färgåtergivning och skärpa är bästa tänkbara.

Flera exemplar hos polymorfa arter visas och alla är i ungefär skala 3:1. En nyhet i serien är genitalbilderna, som här är fotografier av välgjorda preparat. Författarna har helt anammat tekniken med utvikta hangenitalier, dvs. att tegumen på höger sida är skild från pedunculus och de båda partierna läggs ut utbredda för att undvika överlappning. Detta förfarande lämpar sig väl inom Gelechiidae, då detaljer i genitalierna lättare kan ses, men det kan inte appliceras på alla fjärilsgrupper.

I slutet av boken listas på 15 sidor alla relevanta referenser och sist följer index över släkten, arter och värdväxter.

Bokens innehåll och utformning ger ett mycket gediget intryck och det finns inte några väsentliga brister att peka på. De detaljer som möjligen en läsare kan reagera på är mycket få och handlar främst om att text och bild i några fall inte helt stämmer överens. Sålunda beskrivs exempelvis gnathos hos *Teleiopsis terebinthinella* som 'well developed' men på bilden kan gnathos knappast skönjas. Detta kan bero på reproduktionen och har ingen betydelse för bestämningen. Liknande diskrepans gäller i någon mån också för *Mirificarma cabezella* och *Chionodes aprilella*, men är även här av underordnad vikt.

För slitna *Altenia scriptella* nämns inte likheten med *Carpatolechia alburnella*. Faktum är att den förra arten för länge sedan felaktigt anmäldes från Sverige genom förväxling med den senare. Över huvud taget är bestämning av slitna exemplar ett problem och därvid skulle många fler presumtiva förväxlingsarter kunna nämnas. Med genitalundersökningar undanröjs dock oftast eventuella risker för sammanblandning.

Denna bok kommer för mycket lång tid att bli ett standardverk och måste anses oundgänglig i bokhyllan hos alla småfjärilssamlare.

Bengt Å. Bengtsson
Lokegatan 3
386 93 Färjestaden

Ny bok om västpalearktiska metallvingesvärmare

Efetov, K. A. & Tarmann, G. M., 1999. *Forester Moths*. Apollo Books, Stenstrup, Danmark. 192 sidor, 12 färgplanscher, 174 svartvita bilder. Format 24,5 x 17,5 cm. Bunden. ISBN 87-88757-23-4. Kan köpas från Apollo Books, Kirkeby Sand 19, DK-5771 Stenstrup, Danmark. Pris 460 danska kronor plus porto.

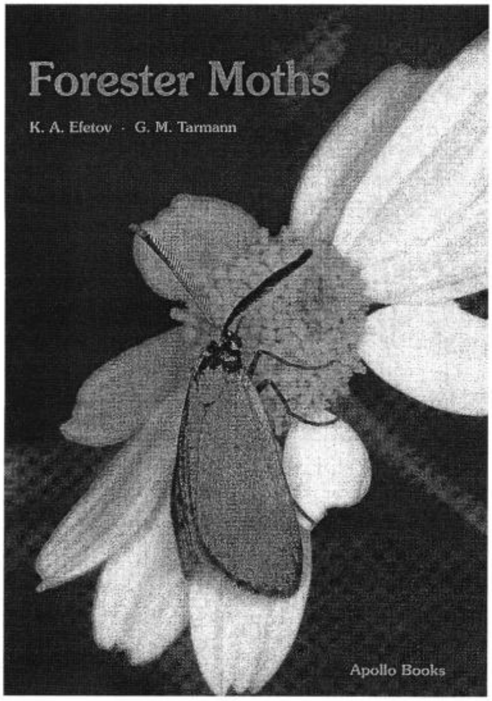
I Entomologisk Tidskrift 1999/1-2 recenserades de europeiska zygaeniderna (bastardsvärmarna), vari ingår metallvingesvärmarna (Procridinae). I Sverige har vi ju bara en art i denna grupp, *Procris statices* (L.), men redan nere i Centraleuropa tilltar artrikedomen för att i Spanien och norra Afrika samt sydvästra Asien företrädas av ett stort antal mer eller mindre svårbestämda arter.

Procridinae finns annars spridd i alla världsdelar och hittills är mer än 500 arter beskrivna. I några fall uppträder metallvingesvärmare som skadegörare varför kännedomen om arterna inte enbart angår de specialiserade entomologerna.

En av den anmälda bokens två författare, K.A. Efetov, har också har bidragit med illustrationer och en av de övriga illustratörerna, Vyacheslav Kislovsky, dog som blott 24-åring under arbetet med boken, som därigenom kan betraktas som ett minnesmärke över denna för tidigt bortgångne entomolog.

I bokens introduktionsavsnitt berättas bl.a. om tidigare arbeten inom området. Två nya undersläkten beskrivs, en mängd nya lectotyper designeras och nya synonymer publiceras för första gången. I påföljande kapitel redogörs för fylogenin hos Procridinae. Inte bara de vanliga

bastardsvärmarna kan syntetisera cyanogena ämnen, utan också metallvingesvärmarna har denna förmåga, och detta visar vid sidan av mycket annat det nära släktskapet mellan grupperna. Larvkaraktärer, kromosomtal hos olika arter och näringsväxter redovisas. En djupare analys av det fylogenetiska släktskapet föregår en checklista, som upptar samtliga taxa inklusive alla synonymer. Förutom undersläkten införs också informella artgrupper.

Den systematiska delen, omfattande de fyra släktena *Theresimima*, *Rhagades*, *Jordanita* och *Adscita*, inkluderar för varje art typlokal, designerade typer, utbredning, värdväxt(er) och – i förekommande fall – hänvisning till foto över typisk biotop. För samtliga arter har typer undersökts och här redovisats, vilket borgar för framtida nomenklatorisk stabilitet inom släktet.

Efter att de 64 arterna behandlats följer bestämningsnycklar över släkten och arter. På grund av den stora yttre likheten mellan arterna innehåller nycklarna nästan undantagslöst jämförelser av genitalierna, vilket alltså innebär att man svårligen kan skilja ut enskilda arter på yttre utseende med hjälp av boken. Genitalbilderna, som presenteras för alla arter, både hane och hona om båda är kända, är av hög kvalitet och här finner vi det starkaste instrumentet vid bestämningen. Nämnas bör att de allra flesta genitalbilderna redan publicerats i den tidigare anmälda boken om zygaenider (se ovan).

I kapitel IX redovisas biologin för 6 utvalda arter, som författarna uppenbarligen har gjort noggrannare studier av. Det rör sig om arter från Ukraina och österut. Även en del om parasitologin tas upp i ett kort kapitel.

På fem färgplanscher avbildas alla behandlade arter, oftast både hane och hona, och i flera fall exemplar av underarter eller avvikare från nominatformen. Bilderna är utmärkta med tanke på problemen att återge glansen i vingar och kropp. Frånsett de något grovstreckade fransarna får man ett korrekt intryck av hur respektive art ser ut. Faktiskt ger de målade bilderna mer information om yttre utseende än de efterföljande färgfotona, som visar några tiotal arter, och där också foton av larver kan ses. Slutligen visas foton av ett urval av värdväxter och biotoper.

Allra sist i boken ges en 16-sidig litteraturlista samt index över släkt-, art- och underartsnamn inkl. deras synonymer, dessutom över autoren och värdväxter.

Det man först reagerar på när man öppnar boken är valet av papper, matt med svagt beige ton. Det har i någon mån påverkat briljansen hos färgbilderna, men efter att ha använt boken en tid vänjer man sig vid pappret. I övrigt är boken ett mycket värdefullt bidrag till kunskapen om denna fascinerande fjärilsgrupp och för den som studerar metallvingesvärmare i områden utanför Europa är denna bok helt oundgänglig.

Bengt Å. Bengtsson
Lokegatan 3
386 93 Färjestaden